

Disputatio II. De Legibus.

potestate laicis, & ab obedientia legum secularium Principum competit eis de jure Divino, vel humano de qua fuisse agit Vulpes loc. cit. art. 7. ubi affirmat eis convenire de jure divino, quod ex Scoto deducit 4. dist. 24. q. unicuius fine docente Ecclesiam legislatorem posse clericale privilegium dare temporali Principi, vel cuiusunque simpliciter Laicis non secus, ac illo gaudent laici conversi in Religionem. Verum quia hac qualitas potius est dogmatica, quam moralis, de qua fuisse agit Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 28. ad tuendam libertatem Ecclesiasticae contra Hereticos eam negantes, & hic supponitur talis immunitas Clericorum; fives eis competet de jure divino, sive humano, id est breviter dico cum Pontio nostro disp. 16. quod si non est aliud fundamentum, quot talis immunitas sua est, si de jure divino, nisi quia Pontifex auctoritate habet spirituali Reges, seu superioritatem quoad spiritualia, ex qua auctoritate Clericos eximere potest a potestate illorum coercitiva; si inquam, aliud fundamentum non habet, hanc assertio, ut Vulpes loc. cit. insinuat videtur ex Scoto cit. plane hoc non sufficit ad ostendendum, quod illa exemptione sit iure divini, quamvis in iure divino fundatur, sicut nec catena leges Pontificis sunt de jure divino, licet in auctoritate ipsius ex iure sibi competente fundentur, sicut probandum est de jure divino aliud fundamentum stabilendum est. Et quia parum refert, an uno, vel alio iure talis immunitas Clericorum competit dummodo si certa, ulterius non morior.

114 Quarta Difficultas est, an Religiosi exempti teneantur Synodalium Episcoporum decreta servare. Convenientiam Theologorum Religiosi Pontificis auctoritate exemptos ab ordinariis locorum Episcopis non subdi eorum legibus quodam vii coacti, nec posse ab eis puniri, nec eorum censuras incurre, quo autem ad vim direxerunt, & quod obligacionem in conscientia sine dubio teneti in omnibus casibus de jure communis, & Pontificis expressis, ut expressum est in Concil. Trid. sell. 25. cap. 12. de fervidis diebus fidelium, & publicandis, & servandis interdictis. Dubium est igitur de aliis ordinationibus Synodalibus, & Provincialibus. Affirmat Vulpes, Sanchez, Beccan, & alii Religiosorum etiam exemptos iure naturali obligari, saltem quodam vii directam ad illas leges Synodales, qui statu Religioso non derogant, & spectant ad communem observantiam, & devotionem totius populi, sicut Ecclesiastici dicebant teneri legibus civilibus Principum temporalium. Nellant vero illis legibus obligari Suarez, Salas, Sylvius, Granadas, Amicus, Arriaga, Capensis, & plures alii, & est opinio communior, & probabilior. Primo quia ex cap. 1. de privilegiis in 6. Regularis exempti non tenentur Episcopo parere, nisi in cassibus ex parte exceptis, non excepti sunt leges Synodales, ergo &c. Deinde quia Trident. loc. cit. tamquam singulari aliqui praecepit, ut in observatione seforum, & confusorum Religiosi excepti obediunt Episcopo, per quod supponitur in exercitio non teneri, ideo specialiter volunt Concilium Religiosi exemptos hujusmodi legibus subire, qui supponbat eos vii proprii status esse exemptos. Tandem quia ad hoc maxime ordinarii eorum exceptio. Quare ad rationem in oppositum negatur, afflumpsum, quia Regulares non solum a potestate Principis secularis sunt exempti, ut Clerici, sed etiam Episcoporum, & ideo exceptis cassibus de jure communis, & Pontificis expressis, a ceteris ordinationibus Synodalibus sunt exempti, ab propria legi Episcoporum, & jejunia ab illis imposita sceluso scandalo. Religiosi non ligant, hoc enim nimis grave onus est illis, qui ex vi proprii instituti plura alia jejunia ferunt debet, sed tamen notanter sceluso scandalo non teneri, qui ratione scandalii evitandi quandoque tenentur, nam in causa poenitentia jejunii populus valde scandalizatur, si Religiosi non jejunia videret, quos indicat ad id magis obligatos, at hoc est per accidentem, & solum obligabit in publico non in occulto.

Dicimus, quamvis Religiosi excepti ad tales leges Synodales obserandas non teneantur titulo obedientiae, quia & juridictione Episcoporum sunt excepti, tenevi tamen titulo legis naturalis, qua ut pars eiusdem Communis teneantur se conformare reliqua communitate in iis, que proprio statu non prædicant, quia ratione supra dicebamus Ecclesiasticos quoque tenuerit legibus civilibus Principum temporalium.

Respondeo negando hanc conformatiōnem obligare exceptiones, alioquin & ille, cum quo validē dispensatur, teneatur adhuc legibus, quia etiam post dispensationem ei pars eiusdem Communis. Negatur etiam afflumpsum paritas de Regularibus exceptis, & alii Ecclesiastici secularibus, quia ut inquit Amicus loc. cit. cum status Religiosus a status secularium sit longe diversus propter modum vivendi in ea diversum, non potest lex naturalis Religiosi obligare ad conformatiōnem le-gibus secularium sceluso scandalo, cum ipso per suas altiori mo-

Quæstio V. Articulus I.

do ordinenter ad bonum commune totius Christianæ Republicæ confervandum, & promovendum.

115 Quinta Difficultas est, an eives, vel Diocesani obligentur legibus proprii territorii, dum sunt absentes. Affirmatur Paludanus, Sylvester, Bartolus, Alexander, & quidam, alii Juristi non alia ratione fieri, nisi, quia erant quando sunt absentes sive adhuc subditis Principi, & legislatori proprii territorii. Communis tamen opinio tam Theologorum, quam Canonistarum negat, ita Sanchez, Suarez, Henriquez, Palau, Diana, Arriaga, Bonacina, Capensis, Lezana, Hacquetus, Meratus, & alii Recentiores passim, & colligunt ex c. Us. amissione de const. in 6. ubi deciditur, si rem extra territorium proprium non ligari, excommunicatione sui Episcopi lata contrafures, & ratio ibi redditur, quia impunita non paretur extra territorium suis dicenti. Hoc etiam ratio ipsa suadet, quia legislativa potest non se extendit extralocum, cui praedit legislator, & leges, ac consuetudines locales respiciunt per le territorium legislatoris, & sunt illi alligatae, & affixa, atque ideo subditos non obligant, nisi quando sunt in eo degentes, & praesentes, non autem quando sunt absentes, & ex eo territoriorum, tunc enim non sunt subditi suo Principi, & legislatori in actu secundo, sed tantum in actu primo, ac velut habitualiter, nec alii probant ratio adducta in opposito. Imo præfati Auctores hanc doctrinam extendunt etiam ad casum, in quo aliquis extra proprium territorium exiret, & ad aliud locum pergeret animo eximendis ab obligatione, quia in proprio territorio adficitur eti; quia in tali casu non intervenit propriæ frustis, aut dolus, non enim dici potest fraudem committere, qui uitum jure suo, ut facit illi in causa positio, sed tantum intervenit fuga quadam obligacionis precepti, que fuga contra præceptum non est, nec etiam per hoc infirmitatem legislatoris sui territorio, à quo discedit, quia non est obligatus ad leges ab ipso impositas, nisi pro tempore quo manet in illo territorio, in quo semper manere non tenetur. Et hoc etiam satis probabiliter dicitur, si est oppositum docet Petrus Leofina, Salas, Rebello, Sayrus, & alii.

116 Hanc tamen doctrinam limitant plures ex prædictis Auctoriis cum Suarez lib. 3. de legibus cap. 1. ita ut absentes a proprio territorio, legibus illius ligari possint, si deficiunt circa res in proprio territorio existentes, & ipsos concernentes, quia tunc ratione carum rerum in illi territorio existentium, & ipsos concernentium, licet formaliter absentes, censentur virtualiter praesentes; ex quo inferunt, benes censatum, qui in aliena Diœcesi existens non reficit, incurrit restringat latam contra non residentes ab Episcopo loci, in quo habet beneficium, quia beneficiatus illi absens delinquit circa rem in proprio territorio existentem, nam omnis residentis in proprio territorio consummatur; & exinde ratione dicunt, quod qui extra proprium territorium existens jactu sagitta occidit aliquid in illo existente, incidit in excommunicationem. Ita in suo territorio contra occisores, & homicidias, sicut si effet excommunicatione talis adversus occidentes in Ecclesia, & existens extra sagittam emittere, quia aliquis in Ecclesia existens occidet, utique talem excommunicationem incurrit, qui delictum factum est, & consummatur in Ecclesia, quamvis extra sit inchoatum; ita Bonacina, Lezana, Capensis, Averia, Palau, Pafqualius, & alii, qui alios similes casus ex hac eadem doctrina resolvunt.

117 Sexta Difficultas est, An Peregriini, & Forenses obligentur legibus loci, per quem transirent. Convenientia Doctorum forensium accedentes aliqui loco animo ibi manendi in perpetuum statim tenet legibus illius loci, sicut ceteri cives, nam eo ipso, quod ibi domicilium constituit, definit esse peregrini, & fit incola loci illius, & pars illius Reipublicæ, ac proinde incipit obligari illius Legibus, & consuetudinibus iuxta Leg. Domitilian. fl. Ad municipia & idem juris est, si intendunt majori parti ibi cohabitare, & commorari, prout faciunt Scolasticæ in Universitatibus, & Procuratores, ac Solicitatores in Curia; haec enim habitatio pro majori parte anni, eti domicilium propriè dictum non faciat, facit tamen quasi domicilium, ut Doctores communiter dicunt, hoc est assiduum, & diuturnam habitationem; et ergo difficultas, an qualibet alia brevis more extra dictos casus sit sufficiens ad obligandum peregrinum legibus loci transitus. Prima sententia negat peregrinum, sceluso scandalo obligari legibus loci per quem transiret, & in quo ad breve tempus moratur. Fundamentum præcipuum est, quia lex non censetur obligare, nisi subditos, qui sunt partes & membra eiusdem Communis, quia finis legis est recta gubernatio suorum Civium; sed peregrini transientes non sunt subditii illius loci, per quem transirent, nee sunt illius Communis, nec legislator illius habet jurisdictionem in tales forenses; ergo non obligantur illius legibus

in aliquo loco, alias ab omnibus legibus particularibus effient exempti, & ex sua vagatione commodum reportarent. Tam quia Vagi puniuntur à Judicibus, qui eos capiunt ob delicta etiam alibi committi, ut habetur in Leg. 1. Cod. ubi de crimine, ex quo deducitur eos forum fortior in quovis loco, ubi praesentes fuerint, cum enim nullum habeant in aliqua communitate certum domicilium, cuius legibus adstringantur, debent saltare legibus illius loci, per quem transiret, adstringi alioquin ab omnibus legibus liberi essent, quod ipsorum salutis contentaneum non videatur, nec recte Reipublicæ gubernatio. Ita Suarez, Salas, Amicus, Bonacina, Lezana, Capensis, Palau, Lorca, & alii passim.

QUÆSTIO QUINTA.

De Postu humanae Legis.

118 Explicatis in Superioribus, quæ ad valorem legis requiruntur tam ex parte potestatis canferendi, & quæ ex parte materie, & personarum illi subditarum, jam ad formalem ipsius legis humanæ vim oblitivavit explicandam descendimus, ut pateret qualis, & quanta sit virtus, & efficacia legis humanæ in obligando.

ARTICULUS PRIMUS.

Ante humanam, sed Civilis, sed Ecclesiastica obligare possit in Conscientia, & sub peccato.

119 Prima sententia negat, posse humanam legem, sive Civilem sive Ecclesiasticam obligare ad sui obliteranciam in conscientia, & sub culpa, et ad valorem tam exteriorum ita ut possit Iudex externum poenam infligere transgressoribus fuiarum legum, non autem habere vim obligandi interiorum in conscientia, ita ut culpa, ex parte alterius vita reos constitutis transgredores. Fundamentum est quia discretum est forum exteriorum, & forum internum, & humani Superiori habent quidem ordo in exteriori, sed forum internum conscientia, cuius certis diebus ad scandala evitanda, & similibus. Confirmatur ex illo communissimo adagio, quod in ore omnium habetur, tamquam lumine naturæ notum, & refertur à Gloria in cap. 12. dist. 12. 5. Cum fuerit Roma, Romano viro more, & si alibi vivere, sicut ibi. Denique peregrini, & viatores extra terram territoriorum existentes exempli sunt a legibus illius, ut dictum est difficile, ergo dicere debemus eos te nee legibus territorii illius, in quo per transitum inveniuntur, alioquin exempli essent a legibus cuiuscumque territorii quandiu peregrinarentur.

120 Ad fundatum in contrarium negatur minor, etenim peregrini, & adveni pro tempore, quo sunt in aliquo territorio, subditi illius, partis illius communis, & subdantur jurisdictioni Gubernatoris illius. Ad probationem minoris dicendum est, peregrinum intrans enim aliquod territorium eod ipso submittere illius jurisdictionis faleat ad tempus, quo ibi moratur, & licet legislator talis jurisdictionem a sua Communitate non accepte, quia illi forent tunc extra Communem erat, accepte tamen eam, quando hic territorio intravit, quia tunc fertur pro toto territorio, & obligari omnes ibi existentes, & pro tempore, quo ibi existunt.

Ad Confirmationem negatur consequentia, nam quia leges ad conscientiam spectantes non imponuntur, nisi his qui sunt ex eadem Religione, unde etiam Iudex, qui in terris Christianorum sumit habent domicilium, non ideo coguntur ad jejunia, & fastigia legibus illorum, & tamen ad alias leges civiles coguntur.

Ad ultimum, in eo textu, si bene legatur, non dicunt quidam de forensibus, aut adveni, sed folum traditur generalis doctrina a peregrinis, & forensibus independenti, nimirum sententiam excommunicationis ab Episcopo laram non comprehendere omnes, qui sunt in illius territorio, sive adveni, sive incolae, qui sunt in illius territorio, sive non comprehendere Religiosos exceptos, nec alios Praetatos, aut Parochios exemplas.

121 Septima tandem difficultas est, an etiam vagi, vel vagabundi, quales sunt qui nullib[us] habent certam sedem, & domicilium, obligantur legibus loci, per quem transirent. Negant patrem nonnulli ex Authoribus preced. dist. adductis pro prima sententia, ut Leffius, Sairus, Amicus, Hacquetus, & quidam alii, quod probant, quia ex eo quod vagus maneat in aliquo loco non videtur Superior illius loci in sua jurisdictionem acquirere, quia ex generali doctrina ex cap. ult. de foro competenti nemo fortior forum, nisi ratione domicili, sive habitationis, vel ratione delicti, vel ratione contractus; vagi autem nullo horum modorum subjecti sunt, ut supponit, ergo non fortioruntur forum.

Communis tamen sententia docet hujusmodi vagos adstringi legibus loci, per quem transirent, quia cum nullib[us] domicilium habeant, illud fortior debent ex presentia habitatione

Disputatio II. De Legibus.

Superiore imposita explicati debere independenter ab obligatione subeundi penam est. Doctor, potest aliquando infligi malum non propter peccatum præteritum, qua ratione est malum penæ, sed propter immunitum perculum evitandum, qua ratione non est peccatum, sed medicina. Unde eodem modo dicere possumus, malum aliquando infligi, non propter culpam præteritam, sed propter aliquam causam bona gubernationis, & quamvis tunc non habetur culpa promana, tamquam ejus effectus. Itaque pro refectione difficultatis inquit, aliud esse querere, an regulariter illa obligatio in conscientia, aliud vero obligent sub mortali, vel veniali. nemo enim negare potest Regulas Religionis, etiam si nec sub veniali obligent, eo tamen modo quo obligant, in conscientia obligare, non solum in foro externo, quod intelligendum est antecedenter, & independenter ab obligatione penæ acceptanda. Hoc supposito inquit in genere moris præter peccatum mortale, & veniale debere nos agnoscere quandam imperfectionem, seu indecentiam, que licet non mereatur ullum odium Dei, nec quidem leve, quale respondet veniali, tam meretur quodammodo, ne illi Deus speciales favores conferat, reddite enim hominum minus dignum ad favores, & beneficia divina; similem etiam imperfectionem agnoscamus in homine inconstantia, qui jam hoc, iam illud vult, nam licet in ea mutatione volitionis non peccet nec venialiter, et tamen aliquid quod videatur esse contraria decorum, & contraria id, quod in viro prudenti defiderat. Hinc tandem concludit præceptum, & regulas Superiorum semper obligare in conscientia respectu materie, quam directe præcipunt, quia vera semper est aliqua indecentia, quae aliquem etiam pudorem cauere solet non obedere vero Superioris, at non est necesse, ut omnis talis lex, aut particularē præceptum inducat obligationem, quia ad mortale, aut veniale sufficiat.

132 Ex hoc toto discurso facit constat totam hanc literam reduci ad questionem de nomine, an talis ordinatio obligans ad solam penam, & non ad culpam dicenda sit proprielex, & indecentia, & imperfectio moralis, qui incurritur a transgressor illius, dicenda sit culpa venialis, neque. Et quidem quoad primam questionem mihi dicendum videtur talem ordinacionem non esse proprielex, sed potius sibi debere regulam, seu ordinacionem ostendente, quod bonum est, & ad ipsum dirigentes, ut bene Bonac. discutit disp. 1. q. 1. pinct. 7. §. 2. 5. pro quo citat Aragonum, Valentim, Salas, Reginaldum, & alios Doctores. & his deducit regulas nonnullarum Religionum, que ne ad culpam quidem veniale obligant, leges, & præcepta proprie non esse dicendas. Deinde approbo, quod dicebat Arriaga, per transgressionem talium regularum imperfectionem quandam, & malitiam moraliter necessariam contraria, quia penam, ad quam obligant, culpam & malitiam moraliter aliquam supponit, si quidem it docet Scot. quolib. 18. & non jam diximus lib. 2. disp. de Actibus humanis imputabilitas ad laudem, vel virtutem, premium, vel penam eff. passio moralitas, ut sic, unde ex imputabilitate ad penam necessario infertur moralitas mala, seu aliqua species malitia in actu, vel omissione, que penam aliquam merentur, scit ex imputabilitate ad premium necessario infertur bonitas in actu, vel omissione. An vero malitia, & imperfectio moralis, que per transgressionem talium regularum incurrit, sit dicenda culpa venialis, neque, et tamen eiusdem nomine, quia etiam Arriaga concedit eadem taliter, sed dat hominem minus dignum ad favores, & beneficia divina, & meretur, ne illi Deus favores speciales conferat. At hoc etiam modo explicari solet malitia peccati venialis, quod non privat gratia Dei, sed specialis quibusdam favoribus, & beneficiis, & minuit fervorem charitatis, ut contact ex dictis Disputatione Peccatis patet ergo hanc eam questionem de puro nomine. Et idem diximus lib. 2. disp. 3. de Merito Christi ar. 1. in fine doctrinam istam, quod dari possit mandatum aliquod Superioris non obligans transgressor ad ullum peccatum etiam veniale sed ad solam penam, non esse omnino certam, quia licet omittire rem sub conditione cedentem nullum prorsus sit peccatum, valde tamen durum videtur posse omitti rem sub præcepto cedentem ab eculo pro suis peccatis etiam venialis, quare probabiliter censimus Regulas Religionum, que ne ad veniale quidem culpam obligant, leges, & præcepta proprie non esse dicendas. Immo addit Avera loc. cit. penam illarum transgressioni imponit nec propriæ penam esse dicendam, sed dicetur penam solam pro molesta, & factura, seu onere, quod imponitur, non autem pro vindicta relativa ad culpam, aliquin transgressio illa aliquo modo culpa dici debet, taliter in foro externo.

133 Ita etiam hanc de nomine questionem explicat Caspensis disp. 3. sect. 4. n. 47. & quod ubi fatetur penam secundum rationem penæ propriæ dicta est malum inflictum propter culpam ut docet D. Thom. 2. 1. q. 180. art. 5. quare ubiquecumque quis patitur malum, quod habet veram rationem penæ, indicum est, præceptis aliquam culpam. Ceterum siue ibidem docet San-

ARTICULUS SECUNDUS.

Vnde dignoscit posse, quando lex humana obligat ad mortale, vel solam ad veniale.

137 P Lura, & varia sunt capita, ex quibus Theolog. & Summissa colligere fatigant, quando lex humana obligat ad mortale, vel solam ad veniale, & præfertur functionem gravitatis, neque gravitas, vel levitas materiae, quam lex præcipit, aut prohibet; gravitas, vel levitas penæ in transgressores appositæ intentione legislatoris, si deca confert, & verba, quibus mens ipsa legislatoris exprimitur in lege serenda. Hinc variis est variis affiguntur regule ad hoc dignoscendum, quæ breviter in hoc articulo sunt examinanda.

Quo ad primum caput, dicendum est ad obligationem sub culpa mortaliter necessariam esse gravitatem materiae præcepti, vel prohibiti; finis quia nulla lex humana obligat sub mortali, unde haec regula statuenda est, quod quando legislator in re gravi obligat sub mortali, tunc obligatio est sub mortali, quando in re levi, tunc est sub veniali, unde si res, quæ præcipitur, aut prohibetur magni momenti est, & valde utilis ad communem bonum, vel promovendum, vel impediendum, jam præceptum obligat sub mortali, aut obesse potest, jam obligat sub veniali tandem; est communis doctrina inter Doctores, & ratio est; quia nec lex gravis, nec divina obligat sub mortali, nisi in materia gravis, ergo a fortiori nec humana cum non plus obligare posse lex humana, quam naturalis, & divina, in quantum virtute lex obligat humana. Quia autem materia sit gravis, aut levius non potest certa assignari regula, sed iudicio prudentis relinquuntur, unde gravis materia non solùm illa a censori debet, quæ per se, & absolute spectata semper, & in omni eventu talis est, sed etiam illa, quæ licet secundum se præcise considerata sit levius, tamen ratione circumstantiarum quibus permotus est superius ad ferendum præceptum, item temporis, loci, perforiarum, &c. gravis evadit, quia in his, aut illis circumstantiis ad bonum commune plurimum confert. Unde distinguenda est duplex materia gravitas, una absolute, quæ definitur ex intrinsecis natura objecti sine respectu ad intrinsecas circumstantias; altera respectiva, quæ penes circumstantias attenditur, sive enim materia secundum se levius est, quæ tamen in his, vel illis circum-

Quæstio V. Articulus II.

sstantis spectata sit gravis, & lex humana obligare potest in materia non tantum absolute gravis, sed etiam in materia gravi solùm ex circumstantiis. Unde dupliciter potest legislator præceptum imponere, ut sibi etiam in materia levi obediat, ut Amicus advertit disput. 5. sect. 8. Unus modo nullum alium addendo titulum, propter quem vellet etiam in materia levi sibi obedire, & hoc modo tale præceptum supra materię qualitatem non obligabit, cum fundamentum nova obligationis non addat, sed solum signatum ejusdem obligationis explicacionem, quam secum aferat materia gravi præcepta, vel prohibita. Altero modo superaddendo novum titulum, propter quem vellet in tali materia levi sibi subdicitur obediens v.g. ad obsequium, & homagium sibi a subditis praefundat in recognitionem sua iurisdictionis in regnum, & subditos; & hoc modo tale præceptum obligabit sub mortali, non propter materiam levem, vel extremum, ac signatum præceptum, ut sibi etiam in materia levi obediat, sed propter novum titulum superadditum, ut subditus per talen actuam in materia levi sibi obedientiam, & homagium praefert, quæ circumstantia reddit materiali gravem; & tale fuit præceptum Protopontificis nostri impositum de non comedendo ponio, quæ de se utique materia levis erat, sed quia Deus id mandavit in ea circumstantia, ut obedientiam, & homagium sibi praefaret, cum recognoscerent, ut supremum Dominum, & rerum omnium conditorem, extali circumstantia fida est materia gravis, quæ de se leviter erat; sive enim, quod ex videatur esse materia levis, ex circumstantiis occurribus fit materia gravis, ut in malitia, quæ levis se videatur negligenter, ob periculum imminentem reputatur gravis; & in statu, ac per sonis religiosis est materia gravis, & sufficiens ad præceptum sub mortali aliquam regularis observantia, quæ alioquin extra talen statum non efficit materia gravis.

138 Sed dubium est, an legislator in materia levi possit obligare graviter, & ad mortale, & ò contra in materia gravi possit obligare dumtaxat ad veniale. Affirmant quamplures Summis, ut Angelus, Armilla, Sylvester, & alii verbo Lex, & Præceptum, quorum unicum fundamentum est, quia lex obligat secundum intentionem legislatoris, & obligatio sub mortali, vel veniali est effectus moralis, qui penderet voluntate legislatoris, ergo in materia levi obligabit ad mortale, & in gravi ad veniale tantum, si ita vellet Legislator. Negant alii ex opposito fundamento, & est opinio communior, & probabilior, quia obligatio legis licet sit effectus moralis pendens a voluntate legislatoris, non tantum ab ea sola dependet, sed simul penderit etiam a materia legis, quod sit sub mortali, vel veniali, unde licet obligatio præcisæ sumpta penderat a voluntate, & potestate legislatoris, tamen quod potest obligare illa sit sub mortali, aut veniali videatur penderet etiam a materia legis, & quod humana videatur excedere potestem obligare supra capacitationem materie, in qua lex veratur, nam potestis legislatoris ultra terminos rationis non extendit, aliquin non est in adificationem, sed in destructionem; ergo non potest obligare in materia levi sub mortali, nam recta ratio dictat obligationem non debere excedere exigentiam, & capacitationem materie, aliquin gravare subditos iniuste.

Confirmatur, quia nec Deus, qui supremus est legislator, in materia levi obligat sub mortali, ut patet in verbo otioso, in furo modica quantitate, & quamvis ut supremus Dominus eternam penam infligere possit pro transgressione materiae levi, non tamet potest ut Iudex, quoniam ut Iudex illam infligere debet cum proportione ad culpam, quæ tanta est quam transgressio ipsa materiae; ergo tanto minus lex humana potest in materia levi obligare ad mortale. Demus quia de ratione legis est, ut sit justa, nam quia justa non est, lex non est, & consequenter non obligat non est autem justa, quæ sub gravissima pena, qualsis est culpa mortalis, a materia levem præcipit, cum proinde sufficiens est ad obligandum sub mortali; ex qua Scotti doctrina deducitur ratio ad probandum assertum, quia gravitas penæ, quia prudens legislator transgressoribus impunit, est magnum signum materiam legis esse gravem, ac proinde legem sub mortali obligare, quia prudens legislator penam gravem imponere non solet, nisi in re magni momenti. Itaque in legibus Ecclesiasticis, quando apponuntur penes spirituales graves, cujummodi est excommunicatione major, & alii similes censurae, tunc tales leges in conscientia, & sub reatu culpe mortalis obligare censetur ad faciendum actum per eas præcepit, vel a non faciendum actum per eas prohibuit, tales enim penes spirituales non nisi ob mortalem culpam contrahunt, ut in propria materia de censuris ex professo tractatur;

& omnes concedunt excommunicationem majorum ipso facto, incurredam supponere culpam mortalem; cum haec gravissima sit pena, nec impunit, nisi propter peccatum mortale. Item omnis pena gravis temporalis est signum obligationis ad culpam mortalem tam in legibus Ecclesiasticis, quam in civilibus, ut docens prefati Auctores contrâ Navarum,

Mafri Theolog. Moral.

D & alios

125 Tercia sententia communior, & probabilior afferit, legem humanam, non solum Canoniam, sed etiam Civilem, verò habere vim obligandi in conscientia, & sub culpa. Ita communiter Theologi, Juristi, & Summiſtati cum D. Thoma par. 2. q. 96. art. 4. quam adeo vera tenet Suarez lib. 3. de legibus cap. 2. ut certe est de fide, vel falso fide proximam. Fundamentum verò hujus obligationis quidam referre videntur in speciale concessione divinam Principibus, & Prelatis famam Joannes Medina Cod. de Jejunio qu. 7. quis filius Dei, inquit, si aliquid sub tali pena infitetur, scire & ipsius est pena aeternam transgressoribus infigere. Alii tamen communiter vim hujus obligationis referunt in ipsam humanam gubernationis institutionem, precipia quacunque speciali commissione Dei, hac enim innocentere non potuerit, nisi per speciale Dei revelationem, nam omnibus nationibus manifestari debuissent, & qui illam non agnoscerent, ab obedientia suorum Principium esse in conscientia excusat. Quare concludunt fundamentum hujus obligationis in ipsam humanam regimini institutionem referti debet; nam præcisæ quacunque speciali Del commissione, hoc ipso quod Princeps, vel Republica gubernandi potestatem accipit, simul cum ea auctoritate accipit subditos obligandi suis legibus sub conscientia, cuius rationem a priori dicunt esse, quoniam hoc ipso, quod Princeps per legitimum potestatem a Deo acceptam sit Superior, populus fit illi subiectus in ordine ad bonum commune conferendum, & promovendum, ergo in conscientia tenetur ei populus obediens, & non naturalis lex dicit, obediendum esse Superior, & licet humani Superioris de fato interno non discernatur, & de culpa apud Deum, & postea alterius vite; tamen ex hoc ipso quod in fato externo præcipuum, lumen ipsius rationis obligat obediens & transgressoribus reddit culpabilem, & dignam penam alterius vite apud Deum. Ita D. Antonius, Salmeron, Castro, Sotius, Bellarminus, Suarez, Valquez, Salas, Covarivias, Bonacina, Lezana, Capensis, Arriaga, Amicus, Averius, Beccanu, & alii Recentiores passim, qui antiquiores citant, ita quo pro solutione quæsiunt.

126 Primum Dicendum est, legem humanam Ecclesiasticam obligare subditos in conscientia. Conclusio sententia communiter de fide, quia Prelati Ecclesiæ habent immediatè a Deo potestatem regendi, & puniendi subditos, & ferendi leges secundum temporis exigentiam ad mores fidelium magis reformandas, & ad Sacramenta cum majori reverentia suscipienda, vel dispensanda, & subditos tenentur illis obediens, ut patet ex illo Match. 13. *Quicumque ligaveritis super terram, erunt ligati & in Calix, & quicumque solteritis super terram, erunt soluti & in Calix,* quæ verba significant legationem, & solutio in fato Del sub pena sui indignationis, privationis sue gratiae, & reatus eterni iudicij; & Matth. 3. *Quicumque disegni vobis, tenete, & subducite eis;* & hoc est docet Scottus 4. diff. 3. q. 4. sub Eusebi air peccare mortaliter non solum violentem præceptum Superioris licitum, & honestum, sed etiam contentem Superiorem statu præcipientem, in quo casu ait licet antique judicare ejus præceptum irrationaliter, non tamen licet per inobligavitatem contempnere, dñe Prelatus, quia dicitur Matth. 23. *Super Castigandrum Moysi federum, &c. Ratio etiam id expresse fuderat, quia potestas legislativa Ecclesiastica est spiritualis, & supernaturalis, & ad spiritualia, ac supernatura ordinatur, ministrum ad sanctificandam in hac vita, & celestem beatitudinem in alia; ex qua manifeste sequitur, post homines obligare quoad animam, & in conscientia. Et hoc etiam pater ex perpetua, & constante Ecclesiæ traditione, quæ semper hanc potestatem in suis Prelatis agnovit, & semper docuit transgressionem præceptorum Summorum Pontificum, Conciliorum, & Episcoporum contra conscientiam.* Nec sufficit dicere, posse esse Prelatos Ecclesiæ regere, & punire subditos secundum leges Divinas, & in his, que sunt iuris divini, possunt enim subditis præcipere, ut servet mandata Dei, colique punire, si non servant; quod si præcipiant: aliquid præter id, quod à Deo præceptum est, non tensi subditos in conscientia obediens. Non sufficit, inquit, id dicere, quia Prelatorum potestas latius se extendit, quam ad eas, que sunt iuris divini, ut patet ex testimonio Scripturæ adductis: *Quicumque ligaveritis super terram, &c. Quicumque dixeritis servate, & faciatis, &c. non ergo Ecclesiastica potestas ad solum ius divinum restringitur, tum quia Apostoli multa precepit subditis, quae non erant iuris divini, ut Beccanus ollen-
dit cap. 6. qu. 1.*

127 Secundum Dicendum est, etiam leges Civiles, posse homines obligare in conscientia. Hæc conclusio licet non sit tam certa sicut præcedens, est tamen inter Catholicos certissima, quam docent omnes reliqui Autores, & expresse traditur ab

129 Ter-

Apostolo Roman. 13. ubi loquens de Regibus, Principibus, & aliis superioribus facultatibus ait: *Qui regibus potestat, De ordinatis res ipsi, & qui res ipsi sibi damnacionem acquirunt, & aliquibus interdicti conculdit, ideo subditus est, non solum propriorum, sed etiam proper conscientiam, quem locum Sanctus Ambrosius sic interpretatur: Apud te acie subditi esse debentes non solum propriis iuram, sed ultiorem præsentem, patet enim ira viadictam, sed & propriis iuris iudicium, ubi accusante conscientia ipsa puniatur. Hoc etiam suaderet ratio fatis evidens, nam ex superadietis quilibet humanus legislator potestatem regendi accipit a Deo posta Communis electione, ut patet ex illo Sap. 6. *Audit Reges, quantum data est a Domino potestis etiis;* Prov. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditoris iusta determinant;* & Christus Pilate dixit Jo. 19. *Nobis haberes in me potestas, nisi tibi datum esset de super;* ergo, eo ipso, quod Principes facultates legem imponunt; Deus obligat subditos eam servare, cum eam imponat per potestatem a Deo acceptam, atque idem vim habet obligandi in conscientia.*

Confirmatur, quia filii in conscientia tenentur obediens parentibus, uxori marito, servus Domino, ergo etiam omnes subditos suis Superioribus etiam Laicis, immo & infidelibus, dummodo sint Princeps legitimi, nec aliquod inordinatum præcipiant, alioquin Christus non dixisset: *Reddite, quia non vestris Caesaris, sed pater astum pum;* & consequentia probatur, nam magis debitus est subditi Principi proper bonum commune iustitia Reipublicæ, quam seniori proper privatum bonum unius domus, nam quoniam est universalius, & iudicatur. Tandem probatur, quia ex ipso quod lex humana etiam civiliis aliquid præcipiat, vel prohibet, illud collocat in aliqua specie virtutis, aut viti, ut patet quando in rebus venialibus præcipiat taxat, tunc enim facit, quod vendere illas pretio jam statuto sit actus iustitiae, & vendere pro majori iustitiae ergo etiam obligat in conscientia.

Contra, quia filii in conscientia tenentur obediens parentibus, uxori marito, servus Domino, ergo etiam omnes subditos suis Superioribus etiam Laicis, immo & infidelibus, dummodo sint Princeps legitimi, nec aliquod inordinatum præcipiant, alioquin Christus non dixisset: *Reddite, quia non vestris Caesaris, sed pater astum pum;* & consequentia probatur, nam magis debitus est subditi Principi proper bonum commune iustitia Reipublicæ, quam seniori proper privatum bonum unius domus, nam quoniam est universalius, & iudicatur. Tandem probatur, quia ex ipso quod lex humana etiam civiliis aliquid præcipiat, vel prohibet, illud collocat in aliqua specie virtutis, aut viti, ut patet quando in rebus venialibus præcipiat taxat, tunc enim facit, quod vendere illas pretio jam statuto sit actus iustitiae, & vendere pro majori iustitiae ergo etiam obligat in conscientia.

128 Ex quo dicta patet, falsum esse, quod prima opinio dicebat, legem humanam præcisæ, quatenus humana est, non habere vim obligandi in conscientia, sed prout habet aliquid legis divinis, prout præcipiat, ut prohibet id ipsum, quod ex divinis, vel naturali, quod etiam Vulpes noster approbat. L. concilii cuiuslibet art. Principes facultates habere potestatem condendi leges obligantes sub culpa solum indicet, & per accidentem ex adjunctione sua legis cum lege divina ex parte materie. Hoc, inquam, falsum esse sat constat ex præmissa doctrina, & ex quo legitur 1. Regum 14. nam præceptum, quod dedit Saul de non comedendo quidquam aliud ad vesperam, fuit mere humanum, & tamen illud in conscientia obligabat, ut soluta & in Calix, quæ verba significant legationem, & solutio in fato Del sub pena sui indignationis, privationis sue gratiae, & reatus eterni iudicij; & Matth. 3. *Quicumque disegni vobis, tenete, & subducite eis;* & hoc est docet Scottus 4. diff. 3. q. 4. sub Eusebi air peccare mortaliter non solum violentem præceptum Superioris licitum, & honestum, sed etiam contentem Superiorem statu præcipientem, in quo casu ait licet antique judicare ejus præceptum irrationaliter, non tamen licet per inobligavitatem contempnere, dñe Prelatus, quia dicitur Matth. 23. *Super Castigandrum Moysi federum, &c. Ratio etiam id expresse fuderat, quia potestas legislativa Ecclesiastica est spiritualis, & supernaturalis, & ad spiritualia, ac supernatura ordinatur, ministrum ad sanctificandam in hac vita, & celestem beatitudinem in alia; ex qua manifeste sequitur, post homines obligare quoad animam, & in conscientia. Et hoc etiam pater ex perpetua, & constante Ecclesiæ traditione, quæ semper hanc potestatem in suis Prelatis agnovit, & semper docuit transgressionem præceptorum Summorum Pontificum, Conciliorum, & Episcoporum contra conscientiam.*

Nec sufficit dicere, posse esse Prelatos Ecclesiæ regere, & punire subditos in conscientia, ut patet ex testimonio Scripturæ adductis: *Quicumque ligaveritis super terram, &c. Quicumque dixeritis servate, & faciatis, &c. non ergo Ecclesiastica potestas ad solum ius divinum restringetur, tum quia Apostoli multa precepit subditis, quae non erant iuris divini, ut Beccanus ollen-*

dit cap. 6. qu. 1.

129 Tertio dicendum est, leges humanas tam Ecclesiasticam, quam etiam civilem ad culpan quoque mortalem obligare potest, & ad penam aeternam; & sermo est de legibus humanis, quæ verò leges sunt, ad excipiendas quafdam constitutiones humanas, que vim legum non habent, sicut præcepti, sed tantum directionis, aut consili, quia scilicet, qui eas proponit, subditos obligare non intendit, sed tantum dirigere. Hæc etiam conclusio comunius est apud Autatores supradictos. Probatur ex verbis Apostoli adductis conclusione precedenti. *Ez quis res ipsi sibi damnacionem acquirunt, & etiam ratione, quia ex eo quod lex humana potest subditos obligare in conscientia, manifeste sequitur illam ad culpan quoque mortalem obligare posse, nam quia potestem habet obligandi ad culpan, potest iudicari ad culpan quoque mortalem obligare, gravem præcipiendo materiali, omnem autem peccatum justa gravitatem, aut levitatem materiae grave, aut leve iudicari debet; quia si materia præcepta notabilis sit, culpar erit & mortale peccatum non obediens, cur sub præcepto levandum proponit virtus actu in materia gravi ad bonum commune maximè conductem; unde sequitur transgressionem talis legis, quæ gravem continet materiam, esse grave peccatum, & graviter Deo disiplicere, omnis autem culpa, quæ Deo disiplicet, aeterno digna est ipsis, ergo transgressio legis, in materia notabili ad culpan mortalem obligabit, & ad penam aeternam; & hanc veritatem docuit etiam Divus Augustinus epist. 50. dum inquit, *Quicumque legi Imperatorum, qui pro veritate seruit, obtemperare non vult, acquirit gravem supplicium, & loquitur de gravi supplicio apud Deum, & apud quem non nisi procul culpan mortalem tale supplicium acquiritur.* Et tandem hoc etiam deducitur, ex parte, quæ ut videtur posse infligi penam, ubi non est culpa, ut dicitur cap. 1. de Constitution. Rem, quæ culpa caret, in aetnam vocare non convenit, & proprie pena dicitur relativè ad culpan, ergo lex non potest obligare ad peccatum, nisi obligat ad culpan, quia pena culpan supponit. Sed ratione pariem affirmativam docent Sotius, Iacobus, de Juxta Sylvæ, in Saintho verbo *Iustitiae,* & plures alii veteres assertentes nullam legem posse obligare ad penam, quin obliget sub culpa, quæ tempore a pena supponitur. Ex alia parte humanas leges occurrit aliquæ, quæ dicuntur non obligare ad culpan, sed solum cogere ad prenam aliquam, ut quia absolutè docent de omnibus, vel saltem quibusdam legibus penitentia. Et in plerisque Religionibus habetur Regule quædam cum expressa declaratione, quod non obligant ad culpan; sed solum ad penam aliquam, quæratione alii dixerant non omnem legem humanam tempore obligare debere in conscientia, & sub peccatorum D. Thom. p. 2. q. 186. art. 9. & Thomas p. 2. q. 1. & alii Recentiores Theologi, & Summiſtati.*

130 Quartio dicendum est, legislatum tam Ecclesiasticum, quam etiam culpan habere posse jurisdictionem sicut in directam in subditos conscientiam. Hæc etiam est doctrina communis, quam docent Autotores omnes supra relati, qui vocant jurisdictionem indirectam, quando efficiendo aliquid aliud sequitur in altero obligatio in conscientia, & factis evidenter probatur ab effectu etiam inter personas privatas, nam si Petrus verba gratia concedit Paulo suum equum, ut illi utatur, quæcumque repetat, plane quando Petrus illum repetit, Paulus ita in conscientia equum retinet, & illio utitur; ut cum primum repetit, iam iste in conscientia obligatur ad statim restituendum, quo etiam modo universaliter loquendo per contractus unius in altero indirectè obligatio in conscientia causat. Quod si Petrus equum Paulo donet, statim ipsum liberat ab obligatione conscientia, si etiam si unus sit in extrema necessitate constitutus, & nihil habet, unde creditoribus solvatis, non tenetur in conscientia solvere; & si quis autem liberaliter illi donet aqualem summan, jam tenetur in conscientia solvere, ergo unus indirectè habet potestatem alterum in conscientia obligandi, & ab obligatione liberandi; eodem igitur modo in proprio nostro Superior, quando sua legi, & præcepto obiectum prohibitum reddit malum, statim indirectè obligationem in conscientia causat illud evitare in subdito, quia principium naturale est in conscientia nos teneri ad declinandum a malo, omne autem quod a vero, & legiimo Superiori justè veritatem est, malum est, atque ideo in conscientia non teneretur. Tum quia si lex tantum obligaret ad penam, non autem ad acceptandam penam posita legi transgressionem, alioquin proflus invalida, & contemnibiles essent illæ humanæ ordinationes, si non haberent hoc pacem vim cogendi, & manere perpetua, ac licita, & iusta contentio inter Superior, & subdito; dum superior iubet, & urgenter illum inculpet, subdito, & ille recularet, quia ad eam acceptandum in conscientia non teneretur. Tum quia si lex tantum obligaret ad penam, non autem ad eam acceptandam in conscientia, datur subditis ana frequenter illam transgrediendi, quia non teneretur in conscientia penam ipsi subditis nisi a Superiori impositam, cumque nequeat Superior illam imponeat nisi de transgressione legis juridice constet, impune possent subditus in occulto transgredi. Quare concludunt omnem legem aliquo modo obligare in conscientia, nam eum non obligare ad efficiendam materiali præceptum, obligat tamen ad acceptandam penam, si quis cum legem transgreditur, cum enim tunc Superior posset licet imponere penam tenetur subditus in conscientia parere, quod si non faciat, jam peccat, alioquin si non teneretur in conscientia parere, dari posset ex atraque bellum iustum, ex parte quidem Superioris, quia potest cum legem imponere; ex parte vero subdit, quia potest eam non acceptare, hoc autem absurdum est, ergo &c. Ita Suarez lib. 3. c. 22. Amicus disp. 5. feb. 7. Salas disp. 10. feb. 1. Averius q. 96. feb. 1. & plures alii Recentiores.

131 Ex hac doctrina faciliter solvantur fundamenta primæ sententia. Ad Primum enim dicendum est, ex hoc quod Conscientia sit forum Dei, non hominum, solum sequi non posse legem humanam obligare in foro conscientie, & immediate, cum quo tamen fiat, quod etiam in calvo foro possit obligare, directe, & mediate quatenus obligando in foro externo refutat. Ad Conscientiam dicimus obligare in conscientia, nam eum non obligare ad efficiendam materiali præceptum, obligat tamen ad acceptandam penam, si quis cum legem transgreditur, cum enim tunc Superior posset licet imponere penam tenetur subditus in conscientia parere, quod si non faciat, jam peccat, alioquin si non teneretur in conscientia parere, dari posset ex atraque bellum iustum, ex parte quidem Superioris, quia potest cum legem imponere; ex parte vero subdit, quia potest eam non acceptare, hoc autem absurdum est, ergo &c. Ita Suarez lib. 3. c. 22. Amicus disp. 5. feb. 7. Salas disp. 10. feb. 1. Averius q. 96. feb. 1. & plures alii Recentiores.

132 Ceterum Arriaga disp. 16. feb. 3. hinc dicendi modum non approbat, & ita eam obligationem servandi regulam à Sup-

& alios quosdam afferentes, leges civiles, quæ imponunt peccatum transgressoribus non obligare in conscientia, & sub reatu culpe ad faciendum actum, quem præcipiunt, sed tantum cogere ad subeundam poenam. Ratio est, quia cum pena debeat proportionari culpe, ob quam infligitur, nunquam pena gravis, ut est pena capitlis, perpetui carceris, tritemum, publicationis honorum &c, pugnatum imponi, nisi proper culpam gravem. Unde etiam non exprimatur, implicite in ipsa lege intelligitur, quatenus ea includit voluntatem legislatoris infligendi poenam proportionatam culpe, ac proinde voluntatem obligandi ob iustam causam tali penae proportionatam. Nec poena impedit eum signum exemptionis ab obligatione culpe, ut aiunt Doctoris oppositum sentientes, quia poena appetitio est effectus coactivæ potestatis, cum omnis poena ostendat, ut lex esset custodiarum; ergo tantum absit, quod sit ad minuendam legis obligationem, quod potius est ad ipsam augendam, & corroborandam, quia potestas coactiva est in supradictum legislativæ.

142 Quod tertium caput, Thomiste, & alli *Auctores* su-
praciti num. 138. & seq. qui dicebant in potestate legislatoris
eius obligare tantum ad veniale, quando materie gravis est, &
contra in materia levi graviter, & ad mortale; conseq[ue]nter
hic afferunt solam legislatoris intentionem sufficere ad obligan-
dum sub veniali, vel etiam mortal, qualicumque fuerit ma-
teria precepta, vel prohibita, quorum fundamentum est, quo-
nam obligatio in lege humana à voluntate legislatoris imme-
diata penderet, potest autem legislator habere voluntatem, &
intentionem obligandi ad mortale etiam in materia levi, & ad
veniale tantum etiam in materia gravi. Verum est longe pro-
babilior, & communior opinio negans legem in materia levi
posse obligare ad mortale, & in materia gravi ad veniale tan-
tum, qua utriusvis hoc legislator intendat, intentionemque
cum verbis differens exprimat; cuius ratio, ut ibi dicebamus,
est appossum fundamento, quod obligatio in lege humana
potest unius proximi ex voluntate legislatoris, sed ex qualitate
materie ad commune bonum conducientis, unde quavis in
potestate ipsius sit praecepere, vel non praecepere, tamen pos-
sito semel precepere non est in ipsius potestate ad mortale, vel ve-
niale obligare, sed iure ipsi natura oritur obligatio commen-
surata qualitatim materie precepta, vel prohibita, ut Vasquez
advertisit par. 2, disp. 138. c. 4. & Silvius par. 2. qn. 96. art. 4. qu.
3. Tum quia ut bene discurrunt Dominicus Soto, Alphonius
a Castro, Bellarmi, Abellius, & plures alii, lex illa, in qua in-
tendenter legislator obligare ad mortale, etiam in materia sit le-
gitima praecondit etiam ad poenam eternam, ex illa parte non effec-
tiva, sicut lex illa non conferetur Iusta, quia poena mortis
temporalis decerneret ob aliquod leve delictum; at lex iusta
nullam inducit obligationem ex ea parte, quia iusta est ut sit ait
D. Aug. 1. de lib. arb. c. 5. lex illa quia iusta non fuerit, lex non
est, ergo talis lex ad peccatum mortale non obligaret, quan-
tumvis legislator obligare intenderet.

143 Quod quartum caput: Dicentes convenienter gravitatem obligationis, sub mortali sufficienter colligi ex verbis ipsius legis, quando ipsius discrete exprimitur, obligatio sub gravi peccato, ut cum aliquo actio punitur, vel prohibetur sub intermissione divini iudicij, vel maleditionis aeterna, aut sub inductione omnipotenti Dei, aliave simili forma. Est autem qualiter de verbis preceptivis legi sufficienter ad indicent obligationem legis sub mortali, & aliqui affirmant ex Clementina etiis de *Paradiso* de verborum significacione, in qua declarans Clemens Quintus, que in Regula S. Francisci fratres obligent sub culpa mortal, que vero non tradit haec regulam. Quae in jungente verbis preceptivis, aut equipollentibus obligant sub mortali, sicutus que injunguntur verbis monitorioris, aut exhortatorioris; sunt autem verba preceptiva *Precipio*, *Impero*, *libero*, *Prohibeo*, *abolisco*, *Vero*, *Interdicto*, *equipollentia* vero sunt *Debet*, *Obligatur*, *Tenetur*, & similia. Alii vero probabilius dicunt, non omnia verba precepientia satius exprimere, an lebant obligari sub mortali, cum interdum reperiantur adhibita in legibus illis, quæ tantum sub venial obligant, prouindeque id dignoscendum est, vel ex altius verbis adjunctionis id experimentis vel supposita gravitate materia ad obligandum sub mortali, ut supradictum est, & ita Clementinam adductam interpretantur. Et ratio est, quia verba precipiendo, & prohibiendo posse esse communia cuiuscumque legi, sive obligare sub mortali, sive sub veniali, sicut enim legislator ut potest verbo prohibendo, quando fuit legem prohibentem futurum, aut homicidium, si etiam quando fuit legem prohibentem mendacium joculum, aut verbum oriosum, & ideo attendenda sunt ad id dignoscendum vel alia verba adjuncta in ipsa lege, vel qualitas materie per ipsam precepta, vel prohibita. Ita Navarrus, Catech. Suarez, Beccanus, Amicus, Abelius, & plures alii. Ratio eti.

autem cur ad obligandum sub mortali præter materię gravitatem requirantur verba præceptiva ea est, quoniam lex positiva in obligando à voluntate præceptiva legislatoris penderet, que nobis non nisi per verba obligativa innotescit, modus enim obligandi confutetur, & humanus est per externa verba, & alia sensibilia signa subditos ad leges observiantur obligare.

144. Aliqui autem putant verba præceptiva in legi tamen Canonica eis significare obligatorias ad mortales, non autem in legi civili, quia nec Gentiles, nec Christiani Principes, cum leges condunt, ad postrem eternam intendunt fuos subditos obligare, sed tantum ad temporalem, & confutando efficiunt nullus si scrupulum faciat de transfiguratio legum communis. Verum, ut Amiens dicit, s. sec. 8. & est communis opinio, non tantum ex Canonica, sed etiam civili obligat in conscientia, & sub presertim ecclesiasticis, si curia sua iuratur. Et consuevit verbis expressis.

mortalis, si materia sit gravis, & praeceptivis verbis proposita. Ratio est, quia lex essentiale est praeceptum natura sua obligationem inducens in conscientia, ut supra dictum est, id est quia contra rationem non exprimitur, & conscientia obligare iuxta materiam capacitatem, quia tempore primum debet legislatorem praecipere omnem efficaciori modo, quo potest, cum hinc illius sit legum cunctio, ad quam obligatio in conscientia valde conducit, sine qua legis observantia multum laderetur. Nec oblitus, quod Principes condendo leges non intendant subditos ad ponam aeternam obligare, sed tantum ad temporalem. Quia ad obligandum in conscientia non requiritur explicita, & signata voluntas legislatoris, sed sufficit implicita, & exercita, eo enim ipso, quod medium virtutis praecepit ad bonum communem nobilitater conducens, intelligunt obligare iuxta modum capacitationis, quia illud praecepit primum omnem efficaciori modo, quo potest, & confutando etiam eum potius in oppositum, cum

quæ potest, & committunt eum in peccata in opportunitate, & fideliter de transgressione legis civilis se accusent.

145 Dicet, hinc sequi nullas dari leges purè penales, id est, que ad solam poenam obligent, & ex quarum transgressione nullus incuratur peccati reatus, quod est contra communem Theologorum, & Juristarum opinionem.

Refutatio concedendo sequebitur. & quoniam plures Theolo-

Responso concedendo lequelam, & quamvis plures Theologici affirment dari tales leges pœnae penales, alitiam probabilitus negant, ut dictum est circa finem articulii precedentis, quorum plures citantur, & sequitur Bellarm. lib. 3. de membris Ecclesie c. 11. dicitque implicare contradictionem, legislatorem obligatum ad pœnam, & non ad culpam, cum culpa, & pœna sint correlative, ne illa lex juxta videatur, qui potest adverbus infontes decerneret, unde aut regulas illas quarundam Religio-num, que ad solam pœnam obligant, non per modum legis obli-gare, sed per modum cuiusdam conventionis, & pacti, ut nos quoque c. 1. statuimus. Inmodum Abellius d. 3. de legibus fecit. 4. in fine ait haec quoque sufficere mentem ipsius S. Thomas a. 2. qui 136. ar. 9. ad 2. ubi docet, non omnina, que in lege humana continentur, tradi per modum precepit, sed quedam proponi per modum ordinationis cuiusdam obligantis ad solam pœnam; & subdit ex Navarro in Manual. c. 24. hoc quoque in quibusdam legibus civilibus locum habet, quando felices, neque ex lege sententia delatae.

gislatoris declaratione, neque ex qualitate penæ, neque ex detrimenti publici gravitate digno clare potest, an lex aliqua civilis penal s' obliget sub culpa, tunc enim quis potest id in partem favoritorem interpretari; ac si persuadere hanc non tam legem sicut quam ordinacionem quam dant quae prouidentia ad nullam culpam obliget, sed per tantum veluti conditionem quamdam proponat, ut diligenter, & fideliter observetur, quod totum confirmat, quod diximus art. preced. in fine; & sic etiam videatur sententia Beccaria, cap. 7. qu. 4. in fine.

146 Potremus difficultas est an lex humana sub peccato mortali obligata etiam cum periculo vite. Prima opinio absoluta negat. Fundamentum est, quia conservare vitam & similiter salvam est de jure naturæ; ergo non potest quis jure humano cogi ad prodigandam vitam, aut famam, & iuxta communem omnium sententiam, & proximæ leges Ecclesiastice de jejunis, festis, & famulis, alioquin etiam civiles in casu ægritudinis, aut alterius humanæ necessitatis non obligant.

Confirmatur, quia humane leges ex præceptis debent, quæ moralia, & facile factibiles sunt, non autem opera adea adiuva, quæ communem usum excedant: dum denum leges ipsæ divinae, & naturales quoque non obligant cum tam gravi dispensatio, potest enim quis in casu extreme necessitatis abique reatu furti aliena subcipere, & ad tutidas res sua potest ab aliis criminis homicidii in favorem occidere. Ita Almainus, Sylvester, & alii Casifili, & indicavit D. Th. 2. a. qu. 10. q. 5. ubi ait, non teneri quenquam humanis obedire præcepis in iis rebus, quæ spectant ad corporis sustentationem. Secunda opinio absolute affirmat, fundamentum est, qui potius morientium est, quam peccatum commitendum, ergo potius morientum, quam lex humana violanda, quæ constituit malum & illicitum id, quod prohibet.

Quæstio V. Articulus III.

10

Confirmatur, quia quilibet homo non tantum quo ad bona externa, sed etiam quo ad propriam vitam et pars communis etiam; ergo non solum bona externa, sed etiam propriam vitam periculo mortis exponere tenetur, quando opus est, atque debet lex humana, que bonum commune respicit, potest illum, sed hoc obligare. Tandem experientia, & praxis ipsa docet, quia potest Reipublice disponere etiam de vita suorum Cives vel publicum bonum, & ipsi Cives debent expondere etiam propriam vitam ob commune bonum, propter quod leges humanas feruntur; & ita Principes, & Dux iuste cogit milites ad tueri stationem cum evidenti vita periculo, & Episcopos Parochos cogit, cum vix pericolo tempore pestis afflant et groris. Ita Adrianus, Cajetanus, & nonnulli Canonici, Media sententia, que communis est in omni schola, habilitatis, &c. sed etiam civiles precipientes etiam, vel probabiles aliquid sub pena mortis, exili, iustificationis, confusione bonorum, &c. Poce autem legislatore humanum poenam aliquas suis legibus adjungere patet ex dictis supra q. 4. art. 1. de necessitate, & utilitate legis humana, hoc enim pertinet ad bonum regimini Reipublice juxta vulgare dictum *edutus peccare malum formidinare pax*, & confutare Doctrina Auct. 10. Ethic. c. 9. & c. Exigit de Censu in 6. Iuxtam poenam illa est, per quam apportionatur pena metu privativa, ut privatio de facti, vox activa, sed passiva, &c. alia, per quam apportionatur pena positiva, que per actionem feliciter aliquam positivam exerceri debet, ut soluto pecunia, flagellacione &c. Deinde alia est, per quam imponitur pena spiritualis, quales sunt censure, alia, per quam imponitur corporalis, ut mutilatio membrorum, sexi-

147. Media sententia, quia communis est in omni schola, hanc utitur distinctione. Vel enim lex humana talis est, ut illius obseruatio bono communi tuendo sit necessaria, ita ut ex illius transgressione grave aliquod impedimentum in totam communiam deriveret, & in tali casu potest lex humana tam Ecclesiastica, quam Civilis ob publicum necessitatem obligare etiam cum dispensio civili; tales enim causas occurrere possunt, in quibus ob publicum bonum vitam aliquorum civium exponeat, & ita quidem contingit in casibus illis bellis, per se pro opinione affirmante adductis, & si qui sunt alii filii, & in illis enim casibus Sacerdotes, ac milites obediunt tenetur etiam cum vita periculo, cum bonum privatum secundum rationem boni communi postponi debet; Vel talis est causa, ut ex ius obseruatio soli partim recipiat bonum recipi, ac jejunium, auditio miltis, & famis, & tunc quamvis lex illa sub mortali obliget, non tamquam obligata cum vita periculo, aut etiam famacis amittenda, vel alterius gravis incommodi subendi periculo, ut tactura bonorum, vel famae, cum nulla tunc sufficiat patrum, ut legislator cum tanto danno, vel periculo ad legum furiar observationem obliget; Ex qua doctrina fundamentis, & rationibus duarum opinioinum extremerum alia, per quam imponit in corporibus, de mortali incommodo, lium, mors corporalis, &c. Tandem alia est, que imponit ponam latram ferre, aut se fodi, & alia, que imponit ponam inferendam à Judice per sententiam, quia proinde committatio vocatur. Ex quo sequitur, cum lex ponens sit fons de ponenda inferenda, ad ilam non obligare ante Judicis sententiam eo enim ipso quod est de pena inferenda, Judicis sententiam expectat, per quam inferatur, unde solum de penale sententiae est difficultas in hac questione. Nec de omnī pena procedit, quia certum est, ponas quasdam spirituales, sicut cuncta, & irregularitates, quando sunt late sententia, ipso facto incurriat etiam in conscientia ante Judicis sententiam, ita enim, praxis Ecclesiastica docet, & rationis conscientiam est, ut cum ipi a principiis suorum fiduciam proficit, has spirituales penas non infligere potest ipso facto incurreas, quibus nulla Judicis expectata sententia ligatur, ut in hunc modum a peccatis quantumvis occulsi arceantur: difficultas ergo solum est de aliis penis prater censorias, & irregularitates a legislatori impositis tam Ecclesiastico, quam Civili, an ministrari quando sunt late sententias incurvantur in conscientia ipso facto independenter a quacumque Judicis sententia.

149. Prima sententia absolutè affirmat leges huiusmodi pro
nales five Ecclesiasticas, Five Civiles sub ponata lata sententia
impositas ligare in conscientia ante omnem Judicis senten-
tiam. Fundamentum est, quia Superior potest per suas leges
subditos obligare ad actus licitos, & iustos, & quidquid conve-
niens est pro bono communis, sed quodcumque pessimum
transgrediens obligant etiam ante sententiam, si honestum, &
convenientem bono communis; potest enim expeditio ne obligari
delinquentes ad poenam, ut securitas deinde coereat, non
plerumque manente impunita, quando in foro externo sat
probari & convinciri non possint.

etiam propter exponere pro salute publica, & hoc ipsum luminis, & inclinationis naturali contentanorum est. Sic pariter, quia pro opinione affirmante addebeat, priorem medie sententiam perem confirmat, nec postferre ludent, qui non probant semper, & ordinarie humanas leges obligare cum dispenso vita; etenim verè quidem perpetuari nunquam debet quid illicitum, & morientum potius quam peccatum committendum; tamen ipsa leges humanæ id, quod ordinarie faciunt esse illicitum, non faciunt, ut sit illicitum in eis, quo urgeat vita periculum, quia lex in eo casu non obligat, quando ex observatione legis non paret magis bonum, quam vita corporalis, non enim obligat, nec obligare potest cum tanto rigore. Nec ex eo, quod qualibet homo est pars communis, sequitur, quod in omni casu suam vitam exponere debet pro bono communis, sed quod in eo casu id facere debeat, quando lex humana illum obligat, & obseratio legis humana plus probet bono communis, quam vita propriæ conseruatio, & ita contingit in causibus illis bellis, & pellis, tunc enim expedit, ut pro communis bono singulares subditi vitam exponant, & tunc utrumque legi humanae obedientiam etiam cum dispenso vita. Ita Sotus, Valentia, Suarez, Vaquez, Layman, Beccanus, Averla, Lezana, Capensius, Abellius, Amicus, Haecquebus, & ceteri communis opinio, quia etiam tenet Vulpes noster disp. 7. art. 5. & ex Scoto colligunt pluribus in locis.

Confiratur, quia de facto in pluribus legibus praefecti Ecclesiasticis imponuntur plures penes incurritare a transgressoribus, non solum ipsos ipsos, ipsos iure, ex tunc &c. sed etiam ipsa ulta declaratio, sententia &c. ne ergo dicimus clausulas istas fruitante ponit, dicere debemus, tales leges ligant transgressores ante quacunque Judicis sententiam, & per hanc opinionem refutatur Victoria, Corduba, Calrus, & alii qui Canonistæ. Secunda sententia absolute negat, ullam possum præter censuras imponi potest a legislatore, quo ante Judicis sententiam transgressor obliget, aut afficiat. Fundamentum est, quia generaliter loquendo lex humana tolerabilis est, et ea debet, & non valde rigida, & difficilis, sed exequenda ponam ante omnem condemnationem est res validè difficultis, nam etiam postquam Judicis defecut delictum aliquis, non potest Judge infligere poenam, nisi auditio reo, ut se defendat ergo multò minus potest per seipsum abiquo illo Judicis ministerio obligare quemquam ad exercendam in se poenam praefactum, quia infligere poenam est officium, quod propter ab Artifili, Iustitia animatum vocatur.

Conferatur specialiter de lege Civili, quia id est Ecclesiastica potest censuras imponere potest, quia ante Judicis sententiam in conscientia ligant, quia ipsa ad bonum spiritualem attendit, & internam subditorum, cui ita facies sat condicet; sed potestas civilis solum attendit ad bonum politicum.

ARTICULUS TERTIUS

*De lego pœnali, an possit obligare ad pœnam ipso facta
incurrendam.*

148 *E*n pena est illa, in qua transgressoribus illius aliqua imponitur pena, & in hoc differt a lege propter præceptiva, quod per istam aliquid præcipitur, vel prohibetur, nulla apposita transgressoribus pena. Et quidem de facto conflat, plures extare leges penales a legislatoribus humanis editas, non solum Ecclesiasticis aliquid præcipientes, vel prohibentes sub pena excommunicationis, vel fulpunctionis, privationis, in-

150 Tertia sententia media inter relatas extremas cum distinctione procedit, licet non eodem modo ejus sequentes re-

declarant. Aliqui enim dicunt leges penales, sive Ecclesiasticas, sive Civiles, quando sunt de penis privatiis, seu in mera privatione consentibus, ut sunt, v. g. privatio officii, vocis, loci, &c. obligari utique ante Iudicis sententiam. Quando vero sunt de penis positivis, scilicet si aliquam actionem postquam ipsius delinquenter requirebitur, ut sint fulminatio pecuniarum, exilium, membrum mortalia, & similes non obligare. Ratio est, quia lex penalium, quatenus penalium est, non obligat transgressorem ad penam infligendam, sed tantum ad tolerandam; ergo transgressor fibi penam infligere non tenetur, quia executionem requirit, sed Iudicis sententiam experire potest, teneatur tamen fusuram penam, quia executio-

fententiam incurritur. Et talium legum poenitium statutum valde utille, & expeditius fuit ad bonum commune, & coercendam delicta, quia plura sunt delicta, quia Iudex punire non potest, eo quod iuridice non cognoscat, licet etiam in exteriori consistant actu; ut in hujusmodi delicta non remanerent impunita, consentaneum fuit, ut transgressores per legem obligarentur ad aliquid penam ferendam ante Iudicis sententiam. Non fuit tamen consentaneum, quod omnis lex ad poenam incurrandam obligaret ante Iudicis sententiam, ut nullum delictum maneret impunitum, hoc enim nimis rigidum est, quia ut statim dicimus, sunt aliquae penae culpis proportionatae, quas non decet hominem in se ipsum exercere.

care poterit, tenetur, & non habere peccatum, quia factum non requirit, quia tunc non opus est sententia Iudicis. Ita Catejanus, Bannez, Medina, Valentia, Arragon, Contradis, & plures alii tam ex Theologis, quam ex Juristis. Verum hic descendit modus, & hac regula aliis non placet, quia ut infat Averba q. 96. sec. 3. aliqui in pena in fola cælestiæ confitentes, & privationes non possent ipso facto imponi utpropter abstinentia ab omni cibo, & ex alia parte aliique peccata in propria operatione confitentes possunt sic imponi, ut aliqua pecunia solutio, aliqua levius sibi ipsius flagellatio, & plus acerbe interdum, & austera sunt quædam graves penas in fola privatione confitentes, quā fin alia quædam confitentes in propria aliqua actione, & plerumque libenter eligenter quis aliquod sibi incommodum facere, quā à quibusdam operibus cæstare, & abstinere, unde in hac re attendit debet aquitas, & disproprio humanae conditioni accommodata, atque idē non est simpliciter regula illa sufficienda, & approbanda. Quare hanc aliam regulam statuimus universalem, quod quando lex penalis, five fit de pena privativa, five de positiva, statuit, penam non valde gravem, & difficultem, sed moderatam, obliget etiam ante Ju-
153 Si vero de peccatis secundi generis sit sermo, quæ, scilicet, bonis naturalibus privant, & requirunt inflictionem, seu executionem quamdam activam, non inveniuntur ipso facto, quare personæ contra haec legem delinquentes non tenetur ad tales penas legis subiecti autem Iudicis sententiam, immo nec ante ipsius sententia executionem, non enim graves, & notabilis penas possunt humanæ leges sic injungere, ut delinqüentes ex se deberet in conscientia eas exercere, ut v.g. se occidere, se ipsum publice, & cum infamia flagellare, sibi manum abscondere, & alia hujusmodi, quinimum nec etiam ex sententia Iudicis tenetur delinquens in seipso tales penas exequi, unde qui sunt ad suspensus damnati, non se debent ex cala proceri, sed expeditare donec a tortore proinciantur, & ratio sit, quia nunquam est intentio legislatoris ut res obligare, ut in seipsum sit executor in penis gravibus, & notabilibus, cum hoc atrocitatem sapiat, quia natura abhorret, ut quod quis si executor penæ mortis in seipsum, five mutilationis membris, carcerationis, & similiam. Non tamen autem dixi in penis gravibus, & notabilibus, quia non videtur esse deinceps poros, ut le-

gravem, & cunctis rebus, quae ex eo, & sicut est in iudicis sententiam, fecis vero quando statuit penam aliquam gravem, & acerbam. Ita Suarez, Vaquez, Bonacina, Caspensis, Beccanus, Averfa, Amicus, & plures alii Doctores, qui opinio est communio, & probabilitas, quia quod simpliciter posse lex transfigerentur obligare, ut ipso facto debet per se aliquid penam afflumere, pater ex usu ipsa tamen humanarum legum, & etiam valde utile, & expediens ad bonum communione, & ad coercenda delicta, modo tamen intra terminos humanae aquitatis convenienti, injungendo scilicet penas moderatas, de quibus loquimur, five privative sint, five positive.

15. Pro maiorum declaratione hujus dicendi modi advertendum est, tria esse pugnarum temporalium genera, quadam enim & iolum privata bonis temporibus feu civilibus, ut pecunias, & aliquid fortis bonis, quadam vero privata bonis naturalibus, ut carceratio, fustigatio, exilium, relegatio in tristitudinem, & ultimum supplicium; quadam tandem solis spirituibus bonis privatis, ut excommunicatio, quæ excommunicatum prius ecclesiæ fugitius, fideliū confortio, sollicitudo, & iustitia, fortis bonis, suspicio, irregularitas, & similes; inter eas pugna hot intercesserunt, quod post tertii generis in qua pugnatio, & passione confluerit, ut patet in excommunicatione, que bonis recentibus excommunicati pugna secundi generis quadam requirunt actionem, ten executionem activam, qua infligantur; pana deinde primi generis sunt velut in medietate, quamvis enim activam quantum ad executionem requirant, ut v.g. dare elemosynam, jejunare, &c. cum tamen sine pugna mediores, proinde persona condemnata possint eas per se abligare gravem incommode executioni mandare, id est dicuntur esse mediae, & partum in executione, partim in passione confidere.

16. Varias autem predicti Doctores regulas alignant unde digno posse legem humanam fatimam iudicis sententiam ad pugnam subeundam obligare, præterea vero Amicus dicit, sec. 11. Caspensis dis. 5, sec. 1. Arrig. dis. 21 sec. 6. fed ut breviter, & non obstat, ut legislator injungere posset aliquam faciem, & moderatam penam, quam delinqüens ex se in conscientia debet exercere, ut pote secreteam, & levem flagellationem in ipsius, & in pectoralibus Religiosorum extant regulæ, particulares, tali pacto injungentes, & taxantes qualia hujusmodi penitentias, & disciplinas, quæ optimè à parte ipsa pugna possunt, qui hoc modo in seipsum favore non conseruat, præterea cum tales pugnitiae sint potius beneficia, quam supplicia, & medicina potius, quam pugna. Demum si loquamur de pugnis primi generis, quæ partim in actione, partim in passione consistunt, potest etiam lex penalism ad tales pugnas subeundas obligare definitum est, & ante iudicis sententiam, quæ est refutatio fructuum perceptorum, elemosynam, jejunium, & alia similes sic inter leges Ecclesiasticas inveniuntur illæ, que Clericis beneficiariis horas Canonicas non recitantibus aut non residentibus, quando debent, injungunt, ut solvant, ac restituunt fructus perceptos, pro rata parte temporis, quo officium non recitat, idque ipso facto ante iudicis sententiam ex Bulla Leonis X. fess. 10. Concil. Lateran. De fughis autem his penit agere spectat ad particulares tractatus. Ex qua doctrina facile satisficeri potest rationibus utriusque sententia extrema, eaque aliqui modo in vicem conciliari. Ita Cajetanus, Medina, Navorius, Azorius, Suarez, Ariaga, Montchens, Salas, Beccanus, Hacquetus, Averfa, Caspensis, Amicus, & ali paucis contra Covar, Panorm, Vaquez, & Lorcan, Sylvester, Conrad, Caspensis, & alios quoddam, & est communio in Scholis.

17. Varias autem predicti Doctores regulas alignant unde digno posse legem humanam fatimam iudicis sententiam ad pugnam subeundam obligare, præterea vero Amicus dicit, sec. 11. Caspensis dis. 5, sec. 1. Arrig. dis. 21 sec. 6. fed ut breviter, & non obstat, ut legislator injungere posset aliquam faciem, & moderatam penam, quam delinqüens ex se in conscientia debet exercere, ut pote secreteam, & levem flagellationem in ipsius, & in pectoralibus Religiosorum extant regulæ, particulares, tali pacto injungentes, & taxantes qualia hujusmodi penitentias, & disciplinas, quæ optimè à parte ipsa pugna possunt, qui hoc modo in seipsum favore non conseruat, præterea cum tales pugnitiae sint potius beneficia, quam supplicia, & medicina potius, quam pugna. Demum si loquamur de pugnis primi generis, quæ partim in actione, partim in passione consistunt, potest etiam lex penalism ad tales pugnas subeundas obligare definitum est, & ante iudicis sententiam, quæ est refutatio fructuum perceptorum, elemosynam, jejunium, & alia similes sic inter leges Ecclesiasticas inveniuntur illæ, que Clericis beneficiariis horas Canonicas non recitantibus aut non residentibus, quando debent, injungunt, ut solvant, ac restituunt fructus perceptos, pro rata parte temporis, quo officium non recitat, idque ipso facto ante iudicis sententiam ex Bulla Leonis X. fess. 10. Concil. Lateran. De fughis autem his penit agere spectat ad particulares tractatus. Ex qua doctrina facile satisficeri potest rationibus utriusque sententia extrema, eaque aliqui modo in vicem conciliari. Ita Cajetanus, Medina, Navorius, Azorius, Suarez, Ariaga, Montchens, Salas, Beccanus, Hacquetus, Averfa, Caspensis, Amicus, & ali paucis contra Covar, Panorm, Vaquez, & Lorcan, Sylvester, Conrad, Caspensis, & alios quoddam, & est communio in Scholis.

15. Itaque si loquamur de penis tertii generis, quæ in sola
passione, & privatione bonorum spiritualium constitutis, potest
lex humanæ obligare transgressorum ad panem subeundam ante
Judicis sententiam; unde Ecclesiasticæ censuras excommunicati-
onis, interdicti, & suspensiōnēs debet delinquis statim
observeas cessando, & ablinendo ad operationibus per tales
censuras prohibitis, quando lex dicit, ipso facto, vel eo ipso,
vel iusto iure, vel ab eis alia declaratione, vel ante sententiam,
aliò finito modo intentionem legislatoris fatis explicante,
quod si ha clausile non apponatur, delinquens non statim ex
iure legis tales censuras incurveret. Præterea alias quadam inha-
biliteris, & privationes delinquis incurrit, si lex similibus lo-
quens modis id explicet; unde Ecclesia per suas leges canonici-
cas statuit impedimenta quadam matrimonio contractū di-
rimientia, ut in matrimonio clandestino, & in gradibus con-
fanguinitatis, & affinitatis usque ad quartum gradum inclusi-
ve, in quibus perfonz ipso facto redditum inhabiles ad matrimo-
niūm contrahendimus quod per legem Canonicam deter-
nitur, & statutum etiam per legem pœnales statu potest; ergo
haec persona inhabilitatis, qua in privatione consistit, & inhabili-
tate matrimonii contrahendi, ipso facto ante ullam Judicis

Quæstio V. Articulus IV.

nam antè Judicis sententiam subeundam: non solum sunt attendenda verba legis, sed etiam communis sensus, & explicatio Doctorum, praxis, & confutatio, nec non gravitas, & acerbitas poenæ, ut bene notavit Amicus l.c. nam eadem verba in una lege postea juxta communem sensum Doctorum, & receptionem confutendum, non eam important ipso factum statim incurrandi; In alia vero ad mitigandam poenam acerbitatem juxta eundem communem Doctorum sensum, & receptionem confutendum significari perant subeundam post Judicis sententiam.

non potest; Ita Suarez, Bonacina, Caspensis, Amicus, Averfa, & ali communiter. Hoc tamen ultimum nonnulli etiam nimis rigidum, & durum sentent, unde non putant instare lumen obligacionem in conscientia ipsi reo, sed solum in cuncta Ministeria justitiae; ut caute custodiant reos dannatos ad tales poenæ, ut ad tritemes, vel ad perpetuum carcere, ne suavit illos fugere; & sic praeterit lente Suarez lib. 5. cap. 10. & Averfa quæst. 95. fct. 4. in fine, & mihi quodque mitius, & probabilius videtur.

ARTICULUS QUARTUS.

De lege irritatoria, & quam vim obligandi habent.

L Ex irritatoria, sed irritans ea vocatur, que non so-
lum prohibet aliquem actum, sed etiam illum inabilitat,
& casat ut dicendo sit invalidus, irritus, vel nullius si-
momenti, efficiat, valoris, vel carens robore punitur. **O.** Hoc
est communis notio, & descriptio legis irritantis ut paulus doc-
ent Doctores in *L. alias legibus de regulis juris, & cap.
de aliis legibus*. Cod. civ. in 6. etenim inter actus humanis legibus
dirigibiliis aliqui sunt, qui non solam in esse physico confide-
rantur, sed etiam in quodam esse morali, sub quo dicuntur esse
validi, & fieri quibundam condit' omibus iuratis, alias decla-
rantur nulli, & invalidi. & tales sunt contractus, qui per con-
sensum mutuum contrahentur sunt, ut emplo, & familiæ etiam qui-
dam illi actus, qui ex unius tantum voluntate dependent, ut
castrenses, reges, concubinae, &c. **C**irca hanc sententiam

testamentum, votum, præceptionem, & similes. Circa hanc materiam aliquæ occurruunt difficultates breviter in præsenti articulo examinanda.

Prima Difficultas est; An lex humana circa tales actus non solum habeat vim praincipienti, aut prohibendi, & puniendo, ut si prædictum est, fed etiam amandandi, & irritandi, statuerit de scilicet, ut illudcaecis, qui non sunt quibusdam servatis conditionibus, ut contra ipsius legis formam, fini nulli, & invadili, ut v. g. tale matrimonium, vel testamentum, sit nullum, & irritum, talibus conditionibus non servatis, & se declarari & dubitatio currit in eis, quo alioqui feliciter lege humana tales actus effecti per se ratus, & validus. Ratio dubitandi est, quia hoc videtur contra ius naturae, sicut idem secundum illud aliquatenus contracruis aliud sunt, nam vir, & foemina de jure naturae facultatem habent matrimonium inter se contrahendi, & possidens sua bona voluntate habet ea relinquendi cui magis libertus; ergo si lex humana statuat, quod in tali eis, in quo aliquoq[ue] de iure naturae valere, tales matrimonium, vel matrimonium sive irritum, & nullum, faciet contra ius naturae, ad quod lex humana pertingere negat.

sent; nam cum validitas sit quidam moralis status operis ex Humanis ordinacionibus, ac dispositionibus dependens, utique potest legislator ad validitatem contractus lexis requirere conditiones, quibus deficitur nullius fit roboretur. Néque id est contra ius naturae, quia leges humanæ contractus irritant.

contra ius naturae; quia leges humanae contractus irritantur alicuius iure naturali validos non praecipio legis naturalis dero-
gan; sed tantum permissionis; sicut in superioribus de iure
gentium dicebamus, quo introducitur divisio; & proprietates
reum, ac proinde subest etiam communias, que quidem iure
naturali praecipia non erat, sed tantum permisa; sic partitio
in proposito cum ius naturae tales contractus non praecipi-
antur, sed tantum permituntur, id est lex humanae filios annulare potest
quibusdam non fervitas conditionibus boni communis necessi-
tatis, vel saltem expeditius; neque id est contra ius naturae
ratio positive sicut contra ius naturae non est, quod Princeps ven-
tit id, quod aliquis non erat illicitum, sed indifferens, aut
principiis id, quod aliquis debitus non erat.

Mæstrij Thugelot Moral-